

DE MARKE

- STEEDEN**
- Derpen**
- kerk**
- Klosters**

MEDEDELINGENBLAD VAN DE OUDHEIDKUNDIGE VERENIGING
"DE MARKE"

4e jaargang no. 1

februari 1980

redactiesecretariaat: Volmolenweg 4, 6961 VN Eerbeek.

UITNODIGING:

voor de algemene jaarvergadering op donderdag 27 maart 1980 in het Dorpshuis te Beekbergen. Aanvang 20.00 uur.

Agenda:

Opening

Ingekomen stukken

Notulen van de vorige jaarvergadering

Jaarverslag van de secretaris

Financieel jaaroverzicht van de penning-
meester en de begroting voor 1980

Voorstel om te komen tot de instelling van
een kascommissie

Voorstel om een rooster samen te stellen,
volgens welke de bestuursleden zullen aftre-
den en zich daarbij weer herkiesbaar kunnen
stellen.

In aansluiting hierop zullen dit jaar aftre-
dend zijn de bestuursleden B. Derksen en
G. Buitenhuis; beiden stellen zich herkies-
baar.

Lezingen en excursies

Mededelingen

Rondvraag

Sluiting.

Na de pauze zal onze voorzitter de heer van Beem een
lezing met dia's houden over kerkelijke bouwkunst in
de loop der eeuwen. De oude kerken in onze streek
zullen hier ook in belicht worden!

U wordt dringend verzocht de contributie over 1980
over te maken op onze bankrekening bij de AmRoBank
te Beekbergen no. 43.70.63.763. Het gironummer van de
bank is 83.75.70; lidmaatschap f 15,--; gezinslid-
maatschap f 25,--.

UIT BEEKBERGENS VERLEDEN.

Jeugdherinneringen:

In de nu volgende impressie verplaatsen we ons in gedachten zo'n 60 tot 75 jaar terug. En dat is in een mensenleven al een hele tijd, In hoofdzaak willen we ons bepalen bij de oude Stationsweg (die tegenwoordig Dorpsstraat heet), bij het oude spoorstationnetje en bij een gedeelte van de oude buurtschap Lieren.

Wat de Stationsweg betreft, beginnen we bij de "Wilhelminaboom", die op de hoek van de Dorpsstraat en de Loenenseweg stond. Deze oude linde is al lang verdwenen, gelijk er al zoveel mooie oude bomen en ander groen moest wijken, om welke redenen dan ook. Want ook bomen hebben niet het eeuwige leven.

De Stationsweg was voorheen een soort grindweg, met in het midden een "paardepad". In de zomer vaak erg stoffig en in natte perioden vol pikkerig leem. Van gemeentewege werden dit soort wegen regelmatig onderhouden door er steeds weer een mengsel van grind en leem op te brengen en er vooral de vele gaten mee dicht te stoppen. Met paard en kar werd de leem aangevoerd van uit de leemgaten, zoals we die thans nog kunnen aantreffen, bijvoorbeeld bij de Immenbergweg.

Op het laagste punt - onderaan de Zwarteberg - had men een klein stukje van de weg van klinkers voorzien. Anders zou dat gedeelte in natte perioden in een complete modderpoel veranderd zijn door het van alle kanten toestromende water.

Dit stukje weg noemde men "de Delle", dat dal betekent. Hier en daar was wat wegbeplanting en de brede grasbermen waren bezet met een natuurlijke beplanting van voornamelijk kruidachtige planten: fluitekruid, boerenwormkruid, paardebloem, weegbree enzovoort. Prachtig was dat. Bovendien had de weg ook nog een sierlijk verloop door dat licht golvende landschap. Men had er eigenlijk in alle jaargetijden een pracht uitzicht op de mooie enken, links en rechts. Eldorado.

Dat was Beekbergen op z'n schoonst, vooral in de zomertijd met al die haast oneindig lijkende korenakkers waarop de rogge toen nog verre de overhand had. Rogge, vooral op de kopakkers extra versierd door "blauwbloemen" (korenbloemen) en wat papavers, beschermd door soms dichte plukken windhalm en ringelwikke. Landbouwkundig allemaal niet zo gewenst, maar vanuit een oogpunt van landschapsschoon toch wel imponerend. En als daarbij dan ook nog de zwoele zomerwind het koren sierlijk heen en weer deed gaan, leek het op de bewegingen van een zacht golvende zee, het immer boeiende samenspel van water en wind. Toen er nog V.V.V. bankjes stonden konden ook onze zomergasten langdurig genieten van deze uitbundige schoonheid van ons enklandschap. Een presentatie van bijzonder allure.

Er was wel enige bebouwing langs de Stationsweg, maar dan voornamelijk langs het gedeelte tussen de Wilhelminaboom en het Kerkenveld - of het "Kerken-heetveld" zoals de rasechte Beekberger dat noemde.

Vanaf de top van de Zwarteberg kon men al wat van de oude nederzetting Lieren ontwaren. Er stonden toen nog geen huizen op deze heuvel. Ook het kleine station viel vanuit de verte al op. Want al sedert het jaar 1887 of daaromtrent stond het daar. Sober gebouwd, langgerekt en verdeeld in een woongedeelte voor de stationschef en een dienstgedeelte voor het spoorwegbedrijf. In de statuten heette het spoorlijntje toen nog (althans vòòr 1920) de "Locaalspoorweg Koning Willem III", omdat deze koning er aanvankelijk in financieel opzicht erg nauw bij betrokken was.

Voor een aantal Veluwe dorpjes betekende de aanleg van de locaalspoor een ontsluiting en was dus erg belangrijk voor de verdere ontwikkeling van die dorpen. Want voorheen waren het de trekschuit, de dilligences en de zogenaamde wagentdiensten geweest, die de verbindingen moesten onderhouden, maar dat had op zichzelf eigenlijk niet veel te betekenen. Weinig comfort, lange reisduur en wat dies meer zij.

In de buurt van ons stationnetje, even vòòr de overweg bij de spoorlijn stond het stationskoffiehuis, aanvankelijk van Klaas van den Enk, later van Gerrit Jan

Wilbrink. Laatsgenoemde had er ook een handel in rondhout en wat boerderij bij. Zelfs was er een overtuin, waar de wachtende of vermoeide reiziger wat op verhaal kon komen. De bediening was doorgaans niet zo snel, maar in die dagen had men bijna nooit haast en de gemoedelijkheid voerde alom nog de boventoon. Die overtuin lag ongeveer op de hoek van de Stationsweg en de Hulleweg.

En zo verzamelden zich op gezette tijden de reizigers bij het station. Uiteraard was de ligging van het station voor Lieren veel gunstiger dan voor de dorpe-lingen. Vanaf de dorpskerk was het wel een half uur lopen om bij het station te komen. Wie te lui was om dat eind te lopen of zij die dat om lichamelijke redenen niet konden, lieten zich door stalhouder Biesterbosch van "de Smittenberg" rijden. Want Bies-terbosch stond altijd klaar met zijn rijtuig, bespannen met één of twee paarden. Hij bezat diverse soorten rijtuigen van Jan Plezier tot landauer toe. Maar allemaal nog met houten wielen met ijzerbeslag. Wat zat je bij mooi weer prinsheerlijk in zo'n landauer, want daarvan konden beide kaphelften naar beneden en kon je alle kanten opzien. We zien die oude Biesterbosch nog zitten, altijd in de open lucht met zonodig een paardedeken over zijn knieën. Bij het vervoer van mensen van stand, zoals dat in die dagen heette, droeg hij een hoge hoed, maar eigenlijk zat hem de gewone burgerpet beter. En daarbij had hij ook minder risico. Als er sneeuw lag probeerde de lieve jeugd nogal eens die "hoge zijden" met een sneeuwbal te raken. Soms ook nog met succes en dat gaf natuurlijk de nodige en begeerde sensatie. En ze bleven wijselijk ver genoeg buiten het bereik van de lange zweep.

Natuurlijk was er om en bij het station altijd wel leven in de brouwerij. De komende en de gaande man, de aan- en afvoer van goederen, het postvervoer en zo meer. Maar ook op "de houtwal" en bij de goederenverlading kon het druk zijn. Op de houtwal werd het hout vanuit de bossen aangevoerd en dat moest dan veelal nog verder worden bewerkt om voor mijnhout te dienen.

Legio wagenvrachten hout passêrden alzo de oude Stationsweg. Wagon na wagon werd volgeladen met dat naar hars ruikende hout. Op de buitenkant van de wagons lazen we dan de namen van de verschillende Limburgse mijnen, zoals bijvoorbeeld staatsmijn Maurits, Staatsmijn Laura & Vereniging, Staatsmijn Emma enz. Toen later vele mijnen geleidelijk aan gesloten werden, werd het ook op de houtwal stiller. Maar dat was pas in latere jaren.

Verder kwamen er veel stukgoederen, landbouwbenodigheden voor de Lierense Coöperatie, brandstoffen voor de kolenhandelaren aan. Deze goederen moesten aanvankelijk allemaal nog met paard en wagen naar hun bestemming gereden worden. Sommige landbouwers verdienden er zodoende nog wat bij.

Toch waren het niet uitsluitend bespannen voertuigen, ook de auto kwam al in zwang. We herinneren ons nog de deftige auto van freule Hartsen, gitzwart van kleur, van het merk Mercedes Benz, waarin de in passend uniform geklede chauffeur Westerink geheel apart zat. Handrem en versnellingshandle links buiten de bestuurderscabine aangebracht, het autonummer in grote cijfers, voorafgegaan door de provincieaanduiding hoofdletter M. De chauffeursplaats was door een dikke glasruit gescheiden van de passagiersruimte, slechts een kleine afsluitbare opening maakte contact tussen passagier en bestuurde mogelijk. Ogen-schijnlijk een klein detail, op zichzelf van weinig betekenis, maar het accentueert toch onmiskenbaar het nog sterk heersende standsverschil van die dagen. We kenden ook nog drie soorten vrouwen, nl.

mevrouwen, juffrouwen en "gewone"vrouwen. Men zou zich thans kunnen afvragen hoe men de grens tussen de standen kon bepalen. Vaak een kwestie van weten, kleding, houding en een zekere mate van gevoel voor dit soort standsverschillen. Wij, jongens van zo'n jaar of 8 à 10 moesten ons petje afnemen als we een "echte mevrouw" tegenkwamen. Bij juffrouwen kwam dat niet zo nauw en bij vrouwen kon je de moeite van het afnemen sparen. Het ging er nogal Victoriaans aan toe, de sfeer uit de dagen van Hildebrandt was nog terdege voelbaar.

Maar laten we naar ons station terugkeren. Daar zagen we ook vaak de heerboer en eigenaar van "de Ruitersmolen" Dirk Boks met zijn equipage. Vaak zaten ze samen op de bok: Dirk Boks en zijn medewerkers en vriend Marten Bresser. En dan Willem van Spreekens van de grote boerderij "Het Woud", die had ook al van die mooie paarden en rijtuigen. En toen omstreeks 1906 de familie Teixeira de Mattos naar Beekbergen was gekomen om het pasgebouwde landhuis "Het Speldersholt" te betrekken, was er ook veel contact met het stationnetje. Er kwamen veel gasten, en die moesten gehaald en gebracht worden. Chauffeur Bolland en koetsier Uijterwijk waren bijna dagelijks onderweg van en naar het spoor.

Ja, er woonden in vroeger dagen nogal veel elitaire families in ons kleine dorp en in de omgeving. Zonder volledig te zijn kunnen we de familie Hecker van het landgoed "Rauwenhul", Dr. Ooster van "Bruggelen", Dolk van "Het Zandbos" en Schermer van "de Munsterman" noemen.

En allemaal hadden ze wat met het station van doen. Dan waren er ook nog de instellingen, zoals "Het Hoogeland", het "Uniehuis" en het "Sanatorium", die uiteraard nogal veel relaties buiten het dorp hadden. Als we de naam "Sanatorium" noemen, moeten we onmiddellijk denken aan de bekende huismeester Lusink, die bij iedereen in het dorp bekend was. Ook hij was vaak om en nabij het station te vinden, dat bracht zijn taak mee. Vaak moest hij zijn baas, de geneesheer - directeur Dr. Kolff, halen en brengen en ook het verplegend personeel.

Familieleden van de patiënten van dit "kuuroord" maakten ook van de trein gebruik bij hun bezoeken aan Beekbergen. Maar ook de "Kleine Luijden" gingen steeds meer met het knusse "lokaaltje" op reis. Om te gaan winkelen in Apeldoorn of Arnhem of een dagje met de kinderen naar de "Westerbouwing" en de "Beedriegertjes" in de vakantietijd. Die het beslist "groot" wilde opzetten, reisde met familie en kroost naar Artis. Dat was in zekere zij een onderneming, waar je dagen en weken later nog over sprak.

Ook de schoolreisjes en de trips van de verenigingen gingen per spoor. En bij terugkomst was het vaak "Princes Juliana", het toen ook al zo aktieve muziekgezelschap, dat ons met blijde klanken weer "binnen haalde". Jan van Veen en zijn mannen, steeds paraat.

We raken over zo'n simpel stationnetje eigenlijk nimmer uitgepraat. Het speelde toch wel een duidelijke en belangrijke rol in de keten van sociale contacten, die zo onmisbaar zijn voor een goede dorpssamenleving. Gezien door de bril van ons huidige tijdsbestek is men al gauw geneigd wat glimlachend neer te zien op veel van dat simpele en sobere uit onze jonge dagen. Toch waren we erg gelukkig en bovenal tevreden, ja erg tevreden met ons "kogelflesje", onze Kwatta-reep en de sinaasappel. En we zongen dan uit volle borst het door Johan van den Brink, Bertha Groeneveld of meester Bloem gemaakte liedje. Het paste helemaal in de sfeer van die dagen.

Dit nogal wat nostalgisch gekleurde verhaal wil natuurlijk niet beweren dat vroeger alles goed en thans alles veel minder goed is. Dat allerm minst. Andere tijden, andere zeden.

Van de mensen van "het spoor" komen er - aldus mijmerende - nog allerlei figuren voor onze geest. En hoewel er in zo'n stationsbezetting nogal vaak mutaties plaats vonden, herinneren we ons nog de chefs Bakker, Eggink en van Egteren en de medewerkers zoals Veldhuizen, Hek en Wiederholdt. De mannen van de klok.

Tussen het stationskantoor en de woning van de chef was een grote, nogal hol aandoende wachtkamer. Er was wit fijn zand op de planken vloer gestrooid. Om het schoonmaken te vergemakkelijken, want er waren in die dagen nog veel tabakspruimers en die tuften zonder blikken of blozen zomaar alle kanten op. Er hing wel een bordje aan de muur met het opschrift "Niet Spuwen", maar daar trok niemand zich een zier van aan.

Aan de wanden hingen prenten van de Holland - Amerikaalijn en van verzekeringsmaatschappijen. Verder een

nuttige waarschuwing van de natuurbeschermers " Een sigaret in 't droge gras, zet bos en baas in zak en as...". Geen overbodige hint, alhoewel het aantal sigarettenrokers nog niet zo groot was.

In de muur tussen wachtkamer en het kantoortje was een loketje. Daar kon men z'n kaartjes kopen, kleine rechthoekige kartonnetjes met opdruk, die door de beambte even in een soort stempelmachine werden gedrukt om de reisdatum aan te geven.

Tegelijkertijd hoorde je dan het eentonige getik van het morse-apparaat, waaruit een lang smal strookje papier te voorschijn kwam met allerlei puntjes en streepje. Een code-alfabet waarmee de berichten naar andere stations werden overgebracht of opgevangen. En daarboven hing het secure stationsuurwerk, één der belangrijkste attributen voor de spoorman.

Een bekende Beekbergense veehandelaar, die elke week trouw de Arnhemse weekmarkt bezocht, bestelde zijn kaartje met de toevoeging "retour hen en weerumme" naar Arnhem. Dat was de loketbeambte wel duidelijk, maar ook zonder toelichting was hem het reisdoel al lang bekend. Een vaste klant.

Op het perronnetje, vlak bij de deur van de wachtkamer, stond de installatie voor het bedienen van de wissels en de seinpalen. Een eind verderop de stationsloods, bestaande uit een afgedankte spoorwagon. Daarnaast de onmisbare toiletten, gescheiden naar de sexen, maar niet zómaar toegankelijk! Die er hoognodig gebruik van moest maken kon de sleutels aan het loket ophalen, maar dan was het nog een heel eind weg. In spannende momenten waren dat feitelijk alleen maar de mensen die hard liepen! Voor de rest maakte niemand haast. Dit woord was in die dagen nog maar weinig gebruikelijk. Want alles ging nog min of meer op z'n Jan-boeren-fluitjes. De tijd van de grote haast was nog niet aangebroken. Het "veilig, vlug en voordelig" stond bij de N.S. misschien wel intern genoteerd, maar naar buiten uit nog vrijwel niet, althans niet het middelste van deze drie woorden. Verder stond er ook nog een grote handpomp en waren er enkele zitbanken voor de klanten.

En als dan hijgend, sissend en piepend het gemoedelijke locaaltje stopte, begon het uit- en instappen en het werk bij de goederenwagon. Het ging allemaal nog niet zo snel. Men had behoorlijk tijd om uit- en in te stappen. Wie op het nippertje kwam en vanuit de verte het reisdoel aan de beambte kenbaar maakte, kreeg vaak z'n reisbiljet nog tijdig in z'n hand gedrukt en kon, staande op de treeplank nog gemakkelijk even afrekenen. Heel vroeger was het nog altijd de conducteur, die met een fluitsignaal het vertrek van de trein aangaf. Later kwam die taak in handen van de stationschef, die de start aankondigde door het opsteken van het zgn. "spiegelei".

Vòòrdat de treinen het station naderden moesten er twee stel spoorbomen bediend worden. Het ene stel was van de overweg in de Lierderstraat, vlakbij het station; het andere bevond zich naar ruwe schatting op zo'n 800 meter afstand van het station verwijderd in de Tullekensmolenweg, die vroeger Hogeweg genoemd werd. Dus in de buurt van de Lierense school. Het is duidelijk, dat het bedienen van spoorbomen op zo'n afstand nog weleens de nodige moeilijkheden opleverde, temeer, daar men praktisch geen of heel weinig zicht had op de situatie aldaar.

Enige tijd vòòrdat de bomen neergelaten werden, ging er een luide bel. Op een gietijzeren bord bij de overweg stond te lezen: "halt, zodra de bel luidt, de bomen dalen en de overweg afgesloten wordt". Blijkbaar hadden de N.S. toen ook al niet erg veel vertrouwen in het gedrag van de weggebruikers.

Daar de overweg nogal dicht bij de school was, maakte dat de afstandsbediening er niet gemakkelijker op. Bij het uitgaan van de school was het voor de energieke schooljeugd altijd een soort sport om bij het opdraaien van de bomen daaraan met hun volle gewicht te gaan hangen. Voor de spoorman was het dan niet mogelijk er enige beweging in te krijgen. Daarom kwamen er klachten bij de meester, maar deze kon er ook niet altijd bijstaan, hij had méér te doen.

Tot zover deze herinneringen aan lang vervlogen dagen en dan wel speciaal aan datgene waarbij ons spoorstation min of meer betrokken was. Het is wellicht een nog jonge geschiedenis, maar toch wel de moeite waard om alles nog weer eens voor het voetlicht te brengen.

De spoorverbinding was toch wel van groot belang voor ons dorp en voor de buurtschappen. Onze woonplaats moest het in die tijden ook al van het toerisme hebben, want Beekbergen stond vanouds bekend als een pensionplaats en vele van onze dorpsbewoners verdienden er in de zomer wat bij door "pension te houden", zoals men dat toen noemde. En hoe beter ontsloten, hoe beter het was voor onze neringdoenden. En een dorp, hoe rustig en mooi ook, moet toch ook alle kansen krijgen om zich te ontwikkelen. Stilstaan betekent ten enen male achteruitgaan, en dat kan geen leefgemeenschap zich immers permitteren. Een volgende keer zullen we het hebben over Lieren.

Beekbergen, februari 1980

G.B. Wolters.

Verhalen rondom het Hontsveld.

Wanneer men in deze streken rondwaart en de gedachten laat gaan over streeknamen en hun oorsprong daaromtrent, dan komt men vele erfenissen uit het verleden tegen.

Al stapt men tegenwoordig verbluffend gemakkelijk over allerlei historische feiten heen, men mag niet vergeten, dat wij allemaal producten zijn van de historie.

Men doet zichzelf te kort als men niet terug kijkt. Zei niet de Twentse dichteres (Cato Elderink) aan het eind van een gedicht:

"A'j old wod kiek ie'j gaerne achterum
Daor is zo vul da'j neet vegetten kunt".

Gaande van Klarenbeek naar Empe passeert men het "Hontsveld", de z.g.n. Weg over het Hontsveld. Deze weg is genoemd naar een oppervlaktemaat "de Hont". Over de grootte van de Hont zijn verschillende meningen. In het boek "Historie op de Veluwe" wordt in de omgeving van Garderen en Kootwijk gesproken van: Eén morgen was 600 roeden, één hont 100 roeden en 16 morgen een hoeve.

Dr. W.C.H. Staring, zoon van Mr. Christiaan Winand Staring was de grondlegger der geologie en oprichter van de Gelderse Maatschappij van Landbouw. Hij zegt in zijn Almanak over de Hont het volgende:

1 Rijnlandse morgen is 2 molder of mudde gezaai
2 Gemet of dagmaaiens of 6 Hont.

Hoe deze oppervlaktemaat vertaald moet worden ten opzichte van 1 ha. zou ik niet weten.

Wellicht zijn er lezers van de Marke die het wel weten? Graag een reactie van de lezerskant!

Met het passeren van die weg over 't Hontsveld gaan we door een gebied van de vroefere Empese en Tondense Mark. In juli 1828 meldt het Markenboek dat er al voorstellen zijn van de Commissie verdeling Woeste Gronden.

Het heeft tot 14 mei 1918 geduurd voor de officiële rechterlijke macht uitspraak deed. Hieruit valt af te leiden, dat er veel moeilijkheden bij de verdeling naar voren kwamen. Hoofdzakelijk ging het tussen de gewaarden en de ongewaarden die beide rechten lieten gelden.

De Ware was de eenheid, waarnaar de omvang dezer rechten berekend werd. De gewaardheid van de boer betekende het recht op het genot van de Gemene: d.i. de gemeenschappelijke of onverdeelde goederen van de marke.

Hij mocht turfsteken in de vennen; plaggen en schadden maaien en had recht op brand- en timmerhout. De bezitters van de oudste erven hadden de grootste aanspraak in het gebied. Enkelen hadden twee of drie

waren, eveneens had men halfgewaarde erven en kotters. Zo was ook het inscharingsrecht geregeld voor het weiden van vee in de mark. Een scheper of koeherder werd door de markgenoten aangesteld:

De Achterhoekse dichter en schrijver Hendrik Odink zegt in zijn boek hierover het volgende:

"s Morgens, als de machtige hoorn van de scheper zich liet horen, werden de staldeuren opengegoot en kwamen de koeien te voorschijn, die door de herders naar de gemeenschappelijke weiden werden gebracht. 's Avonds, als de hoorn weerklonk, werden ze naar de boerderijen teruggebracht."

De hoorn, die over het Hontsveld toen ter tijd heeft geklonken, is in ons bezit - evenwel niet in eigendom. Zo ook die van Klarenbeek.

In de Empermark verdiende zò iemand f 3,-- per week. Ook werd hij wel de Coert genoemd.

Blijven we nog even bij dit laatste, dan was de vader van de heer J. Hoevers, wonende aan de Hallsedijk één der laatste koeherders, die daar zijn taak heeft verricht. Zo heeft hij eens verteld, dat tijdens het naar huis gaan van het vee zich een minder prettig geval heeft voorgedaan:

Bij de fam. Koenders, thans fam. Aalders, Hommelstraat Empe had men eens de maaltijd bestaande uit rijst ter afkoeling buiten gezet. Het was maar een wip geweest of de pan was leeg geweest. Begrijpelijk, dat zoiets nooit vergeten wordt.

Ik ben hiermede aan het eind van mijn bijdrage. We zien hieruit dat het oude nooit oud wordt; oud wordt alleen het nieuwe. Zo mogelijk wil ik t.z.t. één en ander vertellen over de zich in een klein gebied voorkomende vele veengaten.

J. ter Avest,
Klarenbeek.

Gelderse landmaten.

Naar aanleiding van de bijdrage van de heer J. ter Avest over het Hontsveld zou ik graag de volgende aanvulling willen geven:

Het was vroeger de gewoonte om de oppervlakte van een stuk land aan te geven met de hoeveelheid zaaigoed die nodig was om dit stuk in te zaaien. Deze hoeveelheid - uitgedrukt in molder of mud - kon natuurlijk nogal eens variëren.

In 1516 werd door de Sint Anthony Groote Broederschap uit Zutphen het goed Ten Veen - later Het Wensinck genoemd - aangekocht, en in 1552 het goed Illinck. Beide waren gelegen in Eerbeek. In opdracht van deze Broederschap maakte de landmeter Johan van Gelder in 1680 kaarten van de bezittingen van deze goederen. Deze kaarten - 6 in totaal - werden op prachtig perkament getekend met een nauwkeurigheid waar we grote bewondering moeten hebben.

Als basiseenheid ging van Gelder uit van de Rijnlandse Morgen, dit was de vaste rekeneenheid in die tijd. Vanuit deze morgen rekende men verder, in dit geval volgens de Zutphense maat; men kende toen ook de Deventer- en Arnhemse maat.

De bouwlanden werden op de kaarten op twee manieren aangeduid:

De ene ging uit van de Rijnlandse morgen, onderverdeeld in hont en roede; de andere ging uit van het benodigde zaaigoed: molder, schepel en spint.

De stukken akkermaalshout en wei- en hooilanden werden alleen aangeduid met morgen, hont en roede.

De Rijnlandse Morgen was $\pm 0,85$ ha. groot.

100 roeden vormden 1 hont en 6 hont vormden 1 morgen.

1 morgen ingesay nae Zutphense maet vormde $7\frac{1}{2}$ schepel

4 spint vormden 1 schepel en 4 schepel vormden 1 molder.

De twee goederen Wensinck en Illinck bestonden in totaal uit:

17 morgen 0 hont en 7 roeden bouwland
 1 morgen 1 hont en 7 roeden ackermael
 8 morgen 3 hont en 54 roeden weyde en hoylant

dus totaal:

26 morgen 4 hont en 68 roeden d.i. ruim 24 ha.

Verdere literatuur over dit onderwerp vindt u in:

Roessingh, H.K. Gelderse landmaten in de 17e en 18e eeuw, een empirische benadering; Bijdr. en Med. betreffende de geschiedenis der Nederlanden, Utrecht 1969.

Saaltink, H.W. Neede anno 1648; Archief Oudheidk. Ver. De Graafschap 1976.

Onk, D.J.H. Ruurlo anno 1647; Archief 1979.

Ben Derksen,
 Eerbeek.

De Nederlands Hervormde Kerk te Hall.

Nu de volgende restauratie van het interieur van de kerk in Hall binnenkort een aanvang zal nemen, is het wel leuk wat te lezen over eerdere restauraties:

Een verslag van de Gemeente-Opzichter van 12 februari 1925 luidt als volgt:

Herstelling van den Toren der N.H. Kerk te Hall:

Nadat de herstelling van den toren te Brummen tot tevredenheid was uitgevoerd, besloot het Gemeentebestuur zoo mogelijk ook den toren te Hall in zijn oorspronkelijken vorm te herstellen.

In het jaarverslag van 1908 der Provinciale Geldersche Archeologische Commissie lezen wij o.a. omtrent

dezen toren: "Voor eenige jaren is hij met een halven steen beklampt en op afstanden van ijzeren slakjes voorzien tot het vasthouden der omkleeding, die thans echter allerweg loslaat."

Behalve het loslaten van de omkleeding, bleek deze ook in erge mate door te slaan, zoodat het achtergelegen metselwerk van het inwateren begon te lijden. Daar men niet wist hoe het metselwerk er voor het aanbrengen der ommetseling er uitzag en herstelling mogelijk zou zijn, moest eerst een gedeelte weggebroken worden. Het bleek toen, dat men den toren aan de buitenzijde in vroeger jaren geheel had bepleisterd, deze pleisterlaag was echter voor zoover nog aanwezig geheel gescheurd. Voor het aanbrengen der ommetseling was het raam boven den ingang uitgebroken en de opening dichtgemetseld met een halve steens muur. De Horizontale geprofileerde zandsteenbanden had men gelijk met het metselwerk afgehakt, evenals alle traceeringen in de blinde vensters, benevens het plint. De verankering was ook geheel weggenomen. Het metselwerk aan de weerzijden was wel erg verweerd doch overigens nog hecht.

Nadat het gelukte een belangrijke partij oude handvormstenen van gelijke afmeting en kleur als de bestaande aan te koppen, werd de geheele omkleeding weggebroken. Nu was het mogelijk het bouwwerk nauwkeurig op te meten en in tekening te brengen. Op het kantoor van Gemeentewerken werden de plannen voor de restauratie ontworpen en de uitvoering van het werk geschiedde geheel onder toezicht van den Gemeente - Opzichter, bijgestaan door den Opzichter - teekenaar L.J. Bijsterbosch. De opmetingen en teekeningen zijn door het Rijksbureau voor den Monumentenzorg nagezien. Door bekwame vaklieden werd het metselwerk geheel schoongemaakt en waar noodig uitgehakt, en nadat de baksteen, zand- en tufsteen voor het gebruik gereed op het werk aanwezig waren is met herstellen begonnen. Onderwijl werd ook de spits belangrijk vernieuwd en van nieuwe bebording en leibedekking voorzien. Voor de houten wijzerborden werden nieuwe cijferringen aangebracht, zoodat het metselwerk thans geheel zichtbaar is.

Het metselwerk werd door de firma Gieteling en Jurriëns met de meeste nauwkeurigheid uitgevoerd, eveneens het timmerwerk door G.F. Bello, het leidekerswerk door A. Grotenhuis, de levering der natuursteen door de firma B. Tesink te Zutphen en de levering van de cijferringen door de firma Eijsbouts te Asten.

De uitvoering van het werk geschiedde geheel in overleg met het Rijksbureau voor den Monumentenzorg en ging zeer voorspoedig; geen enkel ongeval kwam hierbij voor. De herstelling op 15 Januari 1924 begonnen, was geheel voltooid 1 December 1924. Bovenstaande teekeningen geven het monument voor en na de restauratie.

De Gemeente - Opzichter.

Brummen, 12 Februari 1925.

(helaas is het technisch niet mogelijk om deze tekeningen bij dit artikel af te drukken. Red.)

De Geschiedenis van de Brummense Boeren op schrift gesteld.

Een riskante affaire: Het schrijven over een boekje dat nog niet helemaal af is. De laatste loodjes wegen het zwaarst, er kán nog iets mis gaan.

Edoch, laten we maar voldoen aan de vraag van de redactie van ons mededelingenblad om een bijdrage over het historisch onderzoek, dat ik over de Gelderse Maatschappij van Landbouw (GMvL) afd. Brummen heb verricht.

Aanleiding is het 100-jarig bestaan van de vereniging eind maart a.s. Als secretaris van de betreffende feestcommissie had ik op me genomen een "geschriftje" samen te stellen. Voor mezelf dacht ik aanvankelijk aan een boekje van pakweg 30 blz. Evenwel, hoe dieper men in zo'n taak graaft, des te meer komt er bo-

ven water. Momenteel kan ik zeggen dat het boekje onder de titel "HONDERD JAAR BOEREN IN BRUMMEN" 126 pagina's dik zal worden.

De moeilijkheid was (en is!) dat er slechts een bescheiden budget voor zo'n boekje voorligt, met 125 leden kan dat ook niet anders. Je zoekt dus naar de goedkoopste druk (offset-procedure) en doet er zoveel mogelijk zelf aan (typen). Niettemin, er komen ook een 75-tal foto's in, en met de kwaliteit daarvan valt niet te sjoemelen, die moet goed zijn; financiële zorgen genoeg dus. Elk lid krijgt een boekje, enkele tientallen exemplaren zullen straks in de handel gebracht worden, prijs ± f 20,--.

Voor leden van de Marke zal een interessante vraag zijn: hoe pak je nu het schrijven van zo'n historie aan?

In principe kunnen alle lezers van dit blad voor zo'n job komen te staan. Enkele ervaringen zal ik hier op schrift stellen. Men gaat eerst op zoek naar historisch documentatie-materiaal, en daarvan het allereerst naar de notulen van de vereniging. Obstaten genoeg. Het blijkt dat de oudste notulen - net dat interessante begin - bij een boerderijbrand verloren zijn gegaan (in 1904 of in 1945, dat wist men niet zeker meer). Gelukkig waren er nog wel de notulen van 1902 en later, zorgvuldig opgeborgen in het RijksArchief van Gelderland te Arnhem. Deze papieren waren voor ons serieus doeleind vlot beschikbaar te krijgen.

Achteraf kan ik verklaren, dat er uit die 100 jaar GMvL Brummen een boeiend verhaal naar voren is gekomen, maar aanvankelijk zat er dat helemaal niet in: je zit maandenlang de grauwe taal van die notulen door te worstelen en je maakt maar notities. Pas geleidelijk aan begint het beeld te groeien. Je vindt later ook meer documentatiemateriaal dan allen de notulen. Ik ben ruim een jaar van te voren met het onderzoek begonnen, en heb zo ook enkele middagen kunnen besteden in het archief van het hoofdkantoor van de GMvL in Arnhem, benevens in het Gemeente-archief te Zutphen.

Vooraf ook in kranten is veel plaatselijke historie

te vinden. Alleen, de moeilijkheid is dat dit een zoeken is als een speld in een hooiberg. Slechts in gevallen, dat je tamelijk globaal weet op welk moment iets gebeurd is, is het opzoeken in oude leggers een vlotte bezigheid.

Als men geen enkele indicatie over de datum heeft, zit er niets anders op, dan domweg jaargang voor jaargang door te bladeren. In een streekblad als de oude Zutphense Courant komt men dan slechts zelden iets interessants tegen over de GMvL. afd. Brummen. Jammer, dat je hier je hier niet meer tijd voor hebt, maar het is nu eenmaal een zeer tijd-consumerend werk.

Ook jammer was, dat de leggers van de Brummense Courant op het eind van de oorlog (door het verzet zelf) vernietigd zijn. Wel heb ik naderhand vele losse exemplaren her en der verkregen.

Ik kwam al spoedig tot de conclusie, dat ik er met oude papieren alléén niet kwam, althans niet op een mij bevredigende manier. Ik besloot daarom ook enkele van de oudste nog levende leden van de vereniging te gaan interviewen. Dit is trouwens bij het moderne historisch onderzoek erg in de mode; er is onlangs in Engeland hierover een handig leerboek uitgekomen: "The voice of the past, oral history".

(De stem van het verleden, mondelinge overlevering) Ik heb die "oral history" nogal ijverig toegepast, en het heeft voor Brummen rijke vruchten opgeleverd. Een bijkomend voordeel van deze methode is, dat je bij veel mensen, vooral boeren thuis komt, die nog wel wat oude papieren hebben liggen.

Ik had hiertoe eerst aan alle leden een schriftelijke oproep gedaan, maar dat leverde niets op. Maar kwam je op een boerderij, dan werd je altijd zeer hartelijk ontvangen, en werden tenslotte de oude schoenendozen en laden geopend.

Heel wat fraai fotomateriaal, waarmede het boekje geïllustreerd zal worden, kwam toen boven water. Bij één veehouder, wiens voor-familie een belangrijke bestuursfunctie in de vereniging had bekleed, had

men helaas geen oude papieren of foto's. Nou niets.. op zolder stond nog wel een houten kistje met door de muizen aangevreten oude boeken enz.

Ik rook lont, en zei: Mag ik dat toch eens zien? Nu dat mocht natuurlijk, en daar komt me het meest waardevolle document uit de gehele historie boven water, nl. een "copieboek" uit de begintijd van de vereniging! Het bestond uit een tweetal dikke schriften, waarin de eerste secretarissen de kopieën van de uitgegane brieven hadden vastgelegd. Ook calculaties over handel in kunstmest en vee waren - alles in kladschrift - in die copieboekjes te vinden. In totaal wel een paar honderd brieven. Enkele ervan heb ik in zijn geheel, en in de oorspronkelijke spelling, overgenomen. Het betrof o.a. een brief gericht aan Koningin Emma met het verzoek om subsidie voor het landbouwonderwijs, en een brief gericht aan de Minister van Oorlog.

Geschiedenis schrijven is vooral een kwestie van selecteren en hergroeperen. Als men een half jaar documentatie-onderzoek heeft gedaan, komt het "ergste": het uitschrijven. Nu is mij beroepshalve de pen hanteren niet vreemd, maar in geschiedschrijving had ik ook weinig ervaring. Je gaat dan de berg verzameld materiaal eens globaal bekijken en in een aantal hoofdstukken verdelen. Zo is uiteindelijk de gehele stof in een 30 tal hoofdstukken ondergebracht, welke op hun beurt nog weer zijn onderverdeeld. De leesbaarheid en de toegankelijkheid moesten zonder meer goed zijn. Dat groeperen van de stof over de hoofdstukken is wel een hele toer: je moet telkens beslissingen nemen waar je dit weer zou bijvoegen, of wat je daar zou weglaten resp. opnemen.

Toen ik het boekje in concept bijna klaar had, kwam de eerder genoemde grote vondst van het "copieboek". Een ramp! Om wanhopig van te worden, want vele hoofdstukken moesten toen helemaal herschreven en hergroepeerd worden! Maar je bent dan dusdanig door de historie "begeesterd" geraakt, dat je het toch doet. Natuurlijk. Het laatste jaar kostte het me wel

veel vrije tijd, met name de weekends: vrouw en kinderen naar buiten, ik achter mijn bureau! Geschiedschrijven is als het leven, met ups en downs.

Die "oral history", die interviews met oud-bestuursleden e.d. deed ik meestal met de cassetterecorder van mijn dochter. In een enkele keer had men bezwaar tegen het "opnemen op de band", dan deed ik het in steno. Dit laatste gaat ook goed, maar je kunt dan niet het dialect vastleggen, hetgeen een "kleur" extra aan het verhaal geeft. Ik heb dat overigens slechts spaarzaam gedaan, alleen als iemand erg typische streekuitdrukkingen gebruikte. Alles in dialect weergeven maakt de tekst voor derden moeilijk leesbaar, het vergt bovendien van de auteur een techniek en kennis van de dialect-schrijfwijze, die ik niet voldoende beheers. Er zal wel de kritiek komen van: waarom deels wel in dialect en deels niet. Een mens moet wel eens een compromis sluiten!

Ik verwacht trouwens wel meer kritiek. In de eerste plaats vanwege een enkele onnauwkeurigheid, hoe zorgvuldig ik ook te werk ben gegaan. Maar vooral kritiek vanwege het openhartige karakter van het geheel. Zonder in roddel of kwaadspreken te vervallen vertelt iedereen onopgesmukt zijn verhaal over vroeger.

Op de inhoud van het jubileumboek kan ik hier - wegens ruimtegebrek - nauwelijks ingaan. Zowel het organisatieleven als het leven op de boerderijen in Brummen wordt uitvoerig belicht. Er zijn gebruiken en zegwijzen beschreven, die door vrijwel iedereen al vergeten zijn. Wie, behalve de ouderen onder ons, weet nog wat een "meepenning" of een "godspenning" is? Dat was een rijksdaalder die een meid of knecht kreeg bij het aangaan van een mondelinge arbeids-overeenkomst.

Hoewel het boekje grotendeels agrarisch getint is, staan er ook enkele hoofdstukken die meer algemeen zijn. Bijvoorbeeld het levensverhaal van Baron van Sytzama, door diens oudste zoon heel boeiend en

recht-voor-zijn-raap verteld. Van Sytzama was zes-
 tien jaar voorzitter van de vereniging, en is -
 zoals bekend - op het eind van de oorlog gefusilleerd.
 Dit drama, met nog wat andere oorlogsverhalen over
 Brummen, moest natuurlijk ook een plaats in het boek
 vinden.

Ik had graag ook wat meer over de allereerste voor-
 zitter van de vereniging in het boekje willen op-
 nemen. Die persoon - ene Van Essen - was n.l. tevens
 burgemeester van Brummen. Verbazingwekkend, maar de
 naam Van Essen bleek totaal vergeten in Brummen, in
 de historie weggezonden. Op het gemeentehuis wist
 men alleen een paar jaartallen over hem te noemen.
 (burgemeester van .. tot ..). Als ik echt tijd ge-
 noeg gehad had, was het natuurlijk mogelijk geweest
 om hierover meer te weten te komen.

Maar er zijn vele tientallen aspecten in het boekje
 te noemen, die nader uit gediept hadden kunnen wor-
 den. Bij geschiedvorming is het zo: hoe dieper men
 graaft, hoe meer men tot de conclusie komt, dat je
 nog aan de oppervlakte zit!

Brummen, 12 februari 1980
 P.H.L. Willemsens.

"De Roekels".

In de Nieuwe Apeldoornse Courant van 11 juni 1936
 staat een zonderling verhaal. Het vertelt iets over
 de sfeer in vroeger dagen. In dit nummer volgt alleen
 het verhaal. Een volgende keer wordt gepoogd aan de
 hand van archiefonderzoek de historiciteit van het
 verhaal te achterhalen.

Het is waarschijnlijk niets meer dan een volksverhaal
 waar een kern van waarheid in kan zitten. Daar komt
 nog een probleem bij: in hoeverre is een krant his-
 torisch betrouwbaar? Indien er mensen zijn, die iets
 van deze story weten, doe dan evenbericht.

En dan nu het verhaal:

Zelf hebben we den ouden Woldman niet gekend maar z'n zoon, die nu in de zeventig is, dus door de menschen van ons geslacht ook alweer de oude Woldman wordt genoemd, die leeft nog wel en hij woont al jaren aan den weg naar Loenen op dezelfde boerderij, waar z'n vader vroeger ook woonde. Van één van de andere zoons van den ouden Woldman hoorden we het verhaal dat hier volgt.

't Was in het jaar 1830 toen Antoon Woldman nog een jonge kerel van in de twintig z'n vader hielp op het boerderijtje. dat eenzaam aan den Loenenschen weg stond toentertijd nog een gewoon binnenpad, grenzende aan de oude Loenermark. In den verren omtrek trof men slechts dennebosschen en heidevelden aan, hier en daar afgewisseld door een arbeidershuisje of plaggenkeet dat als woonplaats dienen moest voor een arbeider die bij de boeren in de omtrek voor zeventig centen in de week uit werken ging met "brood en pap" toe.

Deze huisjes stonden wijd en zijd verspreid in 't veld slechts verbonden door een kronkelige paadje. In die dagen had bijna een ieder een geweer in huis want het stropen kon daar bijna ongestraft uitgeoefend worden want geen veldwachter of jachttopziener kreeg het in 't hoofd, daar in die omgeving 's nachts op stap te gaan om stroopers te betrappen.

Het was alom bekend, dat in die dagen één woning in 't veld zeer ongunstig bekend stond. Dat was de woning van de twee broers: Toon en Gart Roekel.

De beide "Roekels" werden ze in de omtrek genoemd en enkele zeer oude menschen in de buurt weten nog heele verhalen te doen die ze weer van hun ouders gehoord hadden. De "Roekels" stonden bekend als drinkers, stroopers en vechtersbazen. Kwamen ze in die dagen een herberg binnen in Brummen of Loenen dan verstomden plotseling de gesprekken, werden de aanwezigen voorzichtig in hun uitlatingen. Hadden de "Roekels" een vechtlustige bui, dan haalde één van hen een lang mes uit de scheede rechts in den

broekzak, expres daarvoor gemaakt, en gooide het met de punt tegen de zolder waar het trillend bleef steken. Keek een van de aanwezigen naar het mes dan was 't vechten. Keek niemand dan trokken ze 't weer uit de zolder na allerlei scherpe opmerkingen gemaakt te hebben om toch maar ruzie uit te lokken. Toch werd er soms wel gevochten, als er een zoo moedig was om naar 't mes te kijken. Het publiek, dat meestal uit boerenzoons, knechten, stroopers en zwervers bestond, stond dan aan den kant van het vertrek, dat schaarsch verlicht werd door een slecht brandende petroleum-lamp. Meestal vloeiide er bloed. Bij één van die gevechten gebeurde het dat er een doode viel en hoewel de politie uit Arnhem en alles wat politie was in de omgeving ijverig naspeurde, de dader werd nooit gestraft, daar niemand vrijuit durfde praten. Bovendien hadden anderen op het laatst deelgenomen aan het gevecht, de lamp was uitgeslagen en het was dan ook niet precies te zeggen wie den man doodgestoken had.

De "Roekels" waren uren in de omtrek gehaat. 's nachts zoo zei men, spookt het in het oude keetje waar de "Roekels" woonden. Niemand kreeg het in zijn hoofd om daar 's avonds in de buurt te komen.

Antoon Woldman, een stoere zware boeren man had een gloeiende hekel aan de "Roekels" en dat was geen wonder. Eens had hij het opgenomen voor een vriend van hem en bij die gelegenheid had Woldman een groote snee gekregen dwars over de wang en uitlopend in den nek. In die dagen was van hechten door een dokter geen sprake. Een groote lap met wat vet of zalf genas de wond, maar er bleef een groot litteken over. Dikwijls moest Woldman hooren dat hij geteekend was door de "Roekels" en dat zat hem altijd dwars. In de omgeving van de "Roekels" zag men 's nachts een licht dwalen over de velden of het bosch dat achter de woning lag. Sommige boeren fluisterden, dat de "Roekels" clandestien slachtten, anderen dat er kwade geesten rondspookten vanwege de moord in de herberg, die men aan één der "Roekels" toeschreef, maar wat niemand bewijzen kon.

Eens op een stikdonkeren avond kwam Woldman van Eerbeek terug tegen een uur of twaalf. Op een kwartier afstand van de hut van de "Roekels" zag hij duidelijk een lichtstraal, die plotseling weer verdween. Toen schoot ineens een lichtbundel vlak bij hem de lucht in om ook dadelijk weer te verdwijnen. Seinen dacht Woldman en bleef plat in de heide liggen en wachtte af. Het duurde niet lang of Woldman hoorde voetstappen. Rakelings liep er iemand langs hem heen, doch 't was zoo donker dat Woldman niets kon zien. Ondanks alle bangmakerij wou hij er meer van weten. Zachtjes sloop hij achter den man aan. Hij kon duidelijk hooren dat iemand in de richting van de woning van de "Roekels" liep.

Woldman volgde en bleef vlak bij het keetje staan. In den voorgevel ging een deur los, en dadelijk weer dicht, maar licht was er niet te zien. Woldman sloop voorzichtig om de hut en daar zag hij dat door een reet van 't raam een flauw lichtje scheen. Voor 't raampje was een zak gespannen. Woldman kroop naar de achterdeur en ging daar op den grond liggen om te trachten iets te zien te krijgen. Hij hoorde geschui- fel van voeten, daarna ineens een wild gestommel van meer dan twee menschen over de harde deel. Hij kon aan alles merken dat er gevochten werd, maar er werd geen woord gesproken, alleen een grove vloek en een gesmoorde verwensching werden door hem opgevangen.

Wat moest hij doen?

Bang was hij niet, maar hier bij de Roekels!

Met oogen en ooren vlak bij den onderkant van de deur hoorde Woldman een gereutel en een zachte plons dan weer een zucht, een ruwe vloek. Ineens krijgt hij een doodelijken schrik. Bij het verleggen van z'n hand voelde hij iets warms en vochtigs aan z'n hand. Het eerste wat door Woldmans brein vloog was: "Moord". Alle angst is nu bij hem verdwenen en met een wilden kreet van "moord" liep Woldman het pad af naar de woning van den naasten buurman.

Maar niemand hoorde hem, want 't was immers midden in den nacht. Toen ging de voordeur bij de "Roekels" los, en in wilde vaart zette één van hen hem achter-

na. Het ongeluk wilde, dat Woldman struikelde: dadelijk daarop voelde hij zich gegrepen. Er volgde nu een woest gevecht en de woorden: "Ik zal oeleeren ons te beloeren, kapot za'k oe maken, dat za'k" sisten den ongelukkigen boer in de ooren. Welwist Woldman door een krachtige beweging zich boven op den Roekel te werken. Deze liet hem toen los, maar intusschen was de andere Roekel te hulp gesneld. De in doodsangst verkeerende Woldman wilde het nu op een loopen zetten maar dat ging niet meer. Het mes was getrokken en hij zakte tegen den grond. Het was doodstil om hem heen geworden. Voorzichtig voelde hij naar zijn linkerzij en hij bemerkte dat er bloed vloede.

Bij de keet van de "Roekels" was niets meer te zien of te hooren, maar van den anderen kant kwamen lichtjes. Wat was gebeurd? De familie van Woldman had zich ongerust gemaakt over het lange uitblijven van den huisgenoot. In de verte hadden ze de kreten van hem gehoord. Na de buurlui wakker gemaakt te hebben, waren ze aan 't zoeken gegaan in de richting waar 't geluid gokomen was. Ze waren toen al gauw bij den gewonde. De messteek was heel erg aangekomen maar gelukkig bestond er geen levensgevaar. Woldman werd naar huis vervoerd en verbonden door een dokter, die bereidwilligen gewaarschuwd hadden.

Toen werd meteen de tocht besproken naar de keet van de "Roekels". Nu moest het maar eens uit zijn. Er bestond geen vrees meer voor de kerels. Ze hadden afgedaan, voorgoed. Gewapend met geweren, schoppen en knuppels trokken acht stevige kerels op weg, voorzien van stallantaarns. Ook had men intusschen de politie uit Brummen en Loenen gewaarschuwd en daarbij vermeld, dat behalve de aanslag op Woldman ook nog een moord door de onverlaten was begaan. Toen de boeren bij het sombere eenzame huisje van de "Roekels" kwamen begon het al te schemeren. Ze vonden de achterdeur wagenwijd open en daar bij 't licht hunner lantaarns aanschouwden ze een allerzonderlijkst toneeltje.

Geen zwaar gewond mensch, geen doode ontdekten ze. Aan de balken hing een jonge koe, pas geslacht. Van de "Roekels" was geen spoor meer te vinden, slechts het beest hing daar als bewijs van het klandestien slachten. Later kwam de politie uit Brummen en vervolgens ook die uit Loenen op boerenwagens aanhobbelen, maar ook de mannen der wet vonden slechts stroopersgeweren, oude kleren en meubels, de geslachte koe, maar geen "Roekels". Die waren gevlucht, voor goed, stellig denkende, dat ze Woldman doodgestoken hadden. En nooit heeft iemand weer iets van hen gehoord of gezien, ondanks ijverige naspeuringen der politie door 't heele land. Ouden van dagen die nu nog op de Loenermark wonen, vertellen dat de "Roekels" naar Amerika zijn getrokken, maar zekerheid daaromtrent bestaat niet.

Door Woldmans nieuwsgierigheid en moed werd de buurtschap verlost van de nu legendarisch geworden "Roekels". Tweemaal werd hij door hen "geteekend" waar hij later recht trotsch op was. Dat hij graag zijn kinderen en kleinkinderen van die gebeurtenissen vertelde valt te begrijpen en ook, dat wij de gelegenheid aangrepen de "Roekelgeschiedenis" een meer algemeene bekendheid te geven.

Loenen, W. Klomp.

Archieven.

Alle Geldersche archivariissen zijn gezamenlijk om de tafel gaan zitten en hebben precies op een rij gezet waar of nu precies wat te vinden is. Dat hebben ze niet voor zichzelf gehouden. Het is in boekvorm verschenen bij uitgeverij Samson in Alphen a/d Rijn. De Commissaris der Koningin in Gelderland, Mr. M.J. Geertsema kreeg op een winterse maandagmorgen in januari het eerste exemplaar uit handen van Drs.

H.J.A.H.G. Metselaars, Chartermeester op het Rijksarchief in Arnhem.

Hierbij waren nogal wat afgevaardigden van de Oudheidkundige verenigingen en instellingen in Gelderland aanwezig. Immers binnen die kringen, zo stelde de heer Metselaars tijdens de aanbieding in de Zuidgalerij van het Provinciehuis, komen we steeds meer mensen tegen die je tot onze vaste klanten kunt rekenen.

Archieven zijn lange tijd eem zaak voor de enkeling geweest. Een dominee met veel vrije tijd, die een boek wilde schrijven over de geschiedenis van zijn parochie of kerk. Soms de hoogleraar, die een studie ergens van maakte.

De archiefwet van 1962 bracht daar verandering in. Konden we toen spreken van vier kilometer planklengte aan archiefstukken in de gehele provincie Gelderland, vanaf dat moment is er door de inzet van vaak gemeente-archivarissen zoveel boven water gekomen, dat er op dit moment zo'n 25 kilometer in de provincie op planken staat, waarvan 11 km. in het Rijksarchief in Arnhem, dat naast het Provinciehuis staat. Gezamenlijk zijn er in Gelderland op dit moment zo'n 300 archieven, aldus de heer Metselaars, die de ontwikkeling schetste, die geleid heeft tot dit boekwerk: "ARCHIEVEN IN GELDERLAND", waarin uitgebreid ook aandacht voor belangrijke gemeente-archieven als Apeldoorn, Arnhem en Zutphen is besteed.

Het boek is onderdeel van een serie, die straks alle archieven in Nederland zal beschrijven. Drenthe was de eerste en binnenkort volgt Zeeland.

Niet alleen de perkamenten akten op zegel, maar bijvoorbeeld okk de notulen van de plaatselijke CBTB zijn nu te vinden.

De archieven - de papieren van een bepaalde persoon of instelling - vormen als het ware een deel van het geheugen van onze samenleving. Men vindt er de sporen van het doen en laten van zowel burger als overheid. Aan de hand van een film, die gemaakt is in het kader van de internationale archiefweken in 1979, werd dat nog eens precies duidelijk gemaakt.

Ook was er in het provinciehuis een tentoonstelling ingericht over archieven, die er in Gelderland zijn en enkele snuffjes van de exclusieve dingen, die men toch overal wel heeft. Het is de taak van de archiefdiensten dit deel van ons geheugen in stand te houden, te zorgen dat het niet tot stof vergaat. Even belangrijk is haar zorg dat op een vlotte wijze herinneringen uit dit collectieve geheugen kunnen worden opgehaald.

Nieuw is de opzet om te komen tot het vormen van streekarchieven.

Daarover sprak Mr. Geertsema, toen hij bedankte voor het vele werk dat de Gelderse archivariissen hebben moeten verrichten om dit boek te realiseren. De streekarchivariissen worden een nieuw verschijnsel in het Gelderse betoogde de heer Geertsema, die blij was te kunnen melden dat het college waar hij voorzitter van is, geld op de begrotingen van de komende jaren heeft opgenomen, om de tot standkoming van deze streekarchivaten te realiseren. Een boeiende gedachte deze nieuwe ontwikkeling, temeer daar het bekend is, dat er ook onder ons mensen zijn die materiaal hebben verzameld en op een rijtje gezet, dat plaatsoverschrijdende betekenis heeft en betrekking heeft op een bepaald gebied of streek.

Voorthuizen, K. de Boer.

